

Simeon Nedkov,
profesor muzeologije na Univerzitetu *Sveti
Kliment Ohridski* u Sofiji, zamenik predsednika
Nacionalnog komiteta ICOM-a Bugarske

Simeon Nedkov, Professor of Museology
at Sofia University *St. Kliment Ohridski*,
Deputy President of the National Committee
ICOM – Bulgaria

IDEJA O BUGARSKOM MUZEJU U XIX VEKU

Ideja o istraživanju i konzervaciji spomenika iz prošlosti pojavila se početkom perioda preporoda (XVIII vek). U to vreme *Pajsije Hilandarac* napisao je *Istoriju slavjano-bugarsku* (1762) u manastiru Hilandaru na Svetoj gori. U knjizi se obraća celom bugarskom narodu, poziva ga da uči svoj jezik i istoriju i svojim sunarodnicima govori da treba da se ponose time što su Bugari. Tom patriotskom pozivu odgovorili su mnogi profesori, sveštenici i patriote.

Prvi koji su počeli da izučavaju bogatu bugarsku istoriju bili su slovenski naučnici. Početkom XIX veka *Juri Venelin* (1802–1839) dao je najveći doprinos izučavanju bugarskog jezika i istorije. Njegove knjige *Bugarski narod u prošlosti i danas* i *Nastanak nove bugarske kulture* zainteresovale su učene Ruse i zapadnoslovenske naučnike. Putujući po Bugarskoj 1830–1831. godine, Venelin je obišao mnoge istorijske spomenike. Pokrenuo je ideju o bugarskom muzeju 1832. godine. U pismu generalu I. N. Inzovu, bugarskom pokrovitelju u Besarabiji, predložio je da se u Bolgradu osnuje poseban odbor koji bi brinuo o bugarskim istorijskim spomenicima i svrstao ih u naučnu građu. U zaključku pisma Venelin navodi: *Da li postoji mogućnost da osnujete narodni muzej Bugarske, koji bi s vremenom postao značajan i koji bi osvetlio istoriju? Čitava evropska Turska u kojoj žive Bugari treba da oda poštu tome...*¹ J. Venelin je prvi strani naučnik koji je istupio sa idejom o osnivanju bugarskog muzeja. Kasnije je tu ideju razvijao Vasil Aprilov, a ona je ostvarena osnivanjem Narodnog univerziteta i biblioteke (čitališta) u Svištovu.

Još jedan ruski naučnik koji je bio u istraživačkoj ekspediciji u Bugarskoj 1844–1845. godine jeste *Viktor Grigorovič* (1815–1876).² Rezultate istraživanja izneo je 1848. u svom najvažnijem delu – *Putovanju po evropskoj Turskoj*.

Jedna od istaknutih ličnosti iz doba preporoda jeste *Vasil Aprilov* (1789–1843).³ On je istraživao bugarske starine i bavio se nacionalnom istorijom. Zastupao je mišljenje da Bugari sami treba da

THE IDEA OF A BULGARIAN MUSEUM IN XIX CENTURY

The idea of investigating and conserving monuments from the past was aroused at the beginning of the Bulgarian Revival period (XVIII century). At that time, Paisiy Hilendarski wrote *The Slavonic-Bulgarian History* (1762) at the Hilandar Monastery on Mt Athos. In the book he addressed all Bulgarian people with an appeal to study their language and history and to be proud that they were Bulgarian. Many teachers, priest, and patriots responded to this appeal.

The first group who began to study rich Bulgarian history were Slav scholars. In the beginning of the XIX century Yuriy Venelin (1802-1839) made the greatest contribution to studying Bulgarian language and history. His books *Ancient and Contemporary Bulgarian People* and *The Rise of the New Bulgarian Culture* provoked the interest of Russian and the West Slav scholars. During his travels in the Bulgarian lands in 1830-31 he saw many the historic monuments. Yuriy Venelin launched the idea for a Bulgarian museum in 1832. In his letter to General I. N. Inzov, patron of the Bulgarians in Besarabia, he proposes a special committee to be established in Bolgrad. This committee was to look after Bulgarian historical monuments and to arrange them as scientific material. In the conclusion of his letter he addressed General Inzov: *Could you possibly begin the establishment of a National Bulgarian museum that can become notable as time passes and throw a luminous light on history. The whole of European Turkey, populated with Bulgarians owes a duty to pay homage to it...*¹ Yuriy Venelin was the first foreign scholar to arouse the idea for the establishment of a Bulgarian museum. It was developed further by Vasil Aprilov and realized in practice by the first community and library centre (*chitalishte*) in Svishtov.

Another Russian scientist who went on a research expedition to Bulgaria in 1844-45 was Viktor Grigorovič (1815-1876).² The results were published in 1848 in his main work *Article for the Journey to European Turkey*.

proučavaju i popularišu svoju istoriju, a ne da to čine strani naučnici. Njegov patriotski rad bio je inspirisan knjigom J. Venelina *Bugariski narod u prošlosti i danas*.⁴ V. Aprilov je prvi Bugarin koji je objavio vatikanski prepis *Manasijeve hronike* – dragocen srednjovekovni spomenik bugarske književnosti. U delu pod nazivom *Денница новоболгарскаго образования* objavio je prvu minijaturu *Manasijeve hronike*.⁵ Kasnije je Marin Drinov istraživao taj bugarski srednjovekovni izvor. Akademik Mihail Arnaudov pisao je o tome: „Денница“ *Vasila Aprilova prva je bugarska naučna knjiga, koja je Rusima i Bugarima dugo bila jedini izvor saznanja za važna pitanja iz njihove istorije*.⁶ Aprilov je 1845. godine u Odesi objavio istorijski rad *Bugarske povelje*.⁷ U njega je uključio četiri dokumenta i povelju cara Ivana Šišmana Rilskom manastiru, s prevodom i komentarom dokumenata. Taj rad pripremao je mnogo godina. Na istraživanje ga je podstakao J. Venelin, koji je u Bukureštu 1830. godine otkrio šezdeset šest povelja; one su objavljene 1840. godine.⁸ Može se zaključiti da je V. Aprilov bio prvi Bugarin koji je napisao nacionalni program za istraživanje, očuvanje i popularizaciju bugarskog istorijskog nasleđa. Ono što je uradio poslužilo je kao osnova za budući muzejski rad, s kojim se započelo pedesetih godina XIX veka. Zato se može reći da je on osnivač muzejskog rada u Bugarskoj.

Sa V. Aprilovim radio je otac *Neofit Rilski* (1793–1881).⁹ Prepiska V. Aprilova i Neofita Rilskog dragocen je izvor za istoričare bugarskog obrazovanja.

Georgi Stojkov Rakovski (1827–1895) jedna je od najistaknutijih ličnosti bugarskog preporoda.¹⁰ On se posvetio istraživanju i očuvanju bugarskih istorijskih spomenika. Najvažnije njegovo delo jeste *Показалец или ръководство как да ся изискват и издирят най-стари чърти нашего бития, языка, народопоконения, старого ни правления, славного ни прошедшее и проч*,¹¹ objavljeno 1859. godine u Odesi. Tu on insistira na prikupljanju materijala, to jest na nalaženju rukopisa u okolini Preslava, Trnova, Varne, Sredeca, Ohrida itd. Knjiga Rakovskog zapravo je širok program za istraživanje, opisivanje i očuvanje bugarskog nasleđa, namenjen narednim generacijama.

Petko Račev Slavejkov (1827–1895) čitav svoj život posvetio je istraživanju, sakupljanju i objavljivanju bugarskih narodnih umotvorina i

Among the prominent figures from the revival period investigating the Bulgarian relics and is Vasil Aprilov (1789–1847), who wrote a scientific national history.³ He supported the idea that Bulgarian themselves should study and popularize their own history, not foreign scholars. For his patriotic work he was inspired by Yuriy Venelin's book *Ancient and Contemporary Bulgarian People*.⁴ Vasil Aprilov was the first Bulgarian to publish the Vatican's copy of the Manasieva chronicle – one of the very few monuments to mediaeval Bulgarian literature. In his main work *Денница новоболгарскаго образования* he included the first miniature of the Manasieva chronicle.⁵ Later Professor Marin Drinov did academic research of this Bulgarian mediaeval source. The academician Mihail Arnaudov wrote about this: “Денница of Aprilov, the first scientific book by a Bulgarian, was for a long time the only source for the Russians and the Bulgarians to get to know important questions of their history...”.⁶ Aprilov published the historical work *Bulgarian honour diplomas*⁷ in 1845 in Odessa. He includes in it four documents and the Rilska honour diploma of Tsar Ivan Šišman, together with a translation and comments on the documents. He had prepared this work for many years. He was encouraged to search for medieval honour diplomas by Yuriy Venelin, who discovered 66 Walachian honour diplomas in 1830 in Bucharest. They were published in 1840.⁸ We could conclude that Vasil Aprilov was the first Bulgarian to write a national programme for the investigation, preservation and popularization of the Bulgarian historical heritage. His work is the basis for future museum work, which began in the 1850s. That's why we could say that he is the founder of museum work in Bulgaria.

The person who worked together with Vasil Aprilov was father Neofit Rilski (1793–1881).⁹ The correspondence between Vasil Aprilov and Neofit Rilski is a valuable source for historians of Bulgarian education.

Georgi Stojkov Rakovski (1821–1867) is one of the most prominent figures of the Bulgarian Revival. He devoted himself to the investigation and preservation of Bulgarian historical monuments.¹⁰ The most important work by Rakovski is *Показалец или ръководство как да ся изискват и издирят най-стари чърти нашего бития, языка, народопоконения, старого ни правления, славного ни прошедшее и проч*,¹¹ published in 1859 in Odessa. In his *ръководство* (guide) for gathering materials he

etnografskog materijala.¹² Dosta je putovao po Bugarskoj: istraživao je ruševine Preslava, putovao je dolinom reke Iskar do Čerepiskog manastira itd. Napisao je *Землеописан словарь на целокупното българско отечество*, koji je, nažalost, za vreme rusko-turskog rata 1877. godine izgoreo u Staroj Zagori, a stradali su i njegova biblioteka, rukopisi, prepiska i mala muzejska kolekcija.¹³

Ljuben Karavelov (1837–1870) bio je jedan od najaktivnijih istraživača bugarskih narodnih običaja i kulture.¹⁴ On je prvi bugarski etnograf koji je radio po strogim naučnim kriterijumima. Objavio je *Ръководство за фолклорни проучвания и съобщения*. Još dok je bio student Moskovskog univerziteta izdao je 1861. godine prvi deo rada *Svedočanstva bugarskih narodnih običaja* u tri toma.¹⁵

Jedan od najuglednijih istraživača bugarskih starina, rukopisa i starog novca bio je trgovac *Stefan Penev Ahtar* (1806–1860). U bugarskoj istoriji zapamćen je po otkriću jednog od najvažnijih srednjovekovnih rukopisa – *Sinodika cara Borila*.¹⁶ Prema akademiku J. Trifonovu, Ahtar je prvi bugarski arheolog.¹⁷ Budući da je živeo u Velikom Trnovu, istraživao je uglavnom novac Drugog bugarskog carstva. Prema O. Madžakovoj-

insists on finding manuscripts, monuments from the ruins of the royal towns in the surroundings of Preslav, Tarnovo, Varna, Sredec, Ohrid etc. This book by Rakovski presents a wide programme for investigation, description and preservation of the Bulgarian heritage for future generations.

Petko Rachev Slaveykov (1827-1895) devoted his whole life to investigating, gathering and publishing historical Bulgarian folklore and ethnographical materials.¹² He personally travelled a lot in the Bulgarian lands. He spent two weeks investigating the ruins of Preslav, travelled through the valley of the river Iskar to the Cherepishki monastery etc. As a result of his gathering work he wrote *Землеописан словарь на целокупното българско отечество*, but that was unfortunately burned in Stara Zagora during the Russian-Turkish War in 1877, together with the library, manuscripts, correspondence and his small museum collection.¹³

Liuben Karavelov (1837-1879) is among the most active researchers of Bulgarian popular customs and culture.¹⁴ He is the first Bulgarian ethnographer, working with strict scientific criteria. In order to widen the gathering of work in Bulgaria, he published *Ръководство за фолклорни проучвания и съобщения*. As a student at Moscow University

Čavadarovoj, Ahtara je na to podstakao V. Aprilov, pošto je on počeo da istražuje stari bugarski novac 1832. godine.¹⁸ S. P. Ahtar je jedan od prvih Bugara koji su posedovali zbirke istorijskih spomenika. Zbirku je predstavio sugrađanima u svojoj radionici 1842. godine.¹⁹ Pored velikog broja primeraka starog novca, posedovao je zbirku rukopisa, zatim pancirnu košulju, srebrne kopče i mnoge druge značajne predmete.²⁰

U periodu preporoda postojale su i druge privatne zbirke. Među najpoznatijima su zbirka Hadžitoševih iz Vraca, zbirka Stefana Zaharijeva iz sela Sestrimo u blizini Pazardžika, zatim zbirke Atanasa Dukaidija iz Slivena i Georgija Bodleva iz Ohrida, itd.²¹ Nažalost, sudbina tih zbirki je nepoznata. Prema novinama *Dunav*, godine 1876. u Rusiji je otvoren privatni *anatomski* muzej s prepariranim životinjama.²² Italijan D. Tekela imao je u Plovdivu zbirku starih bronzanih novčića s celog Balkanskog poluostrva.

Težak posao prikupljanja materijala u toku prve polovine XIX veka konačno je doneo uspeh – 30. januara 1856. godine u okviru *čitališta* (društvenog centra i biblioteke) u Svištovu osnovan je prvi bugarski muzej.²³ O tome svedoče dokumenti sačuvani u biblioteci.²⁴ Pripreme za taj važan događaj otpočele su 1855. godine, nakon što je usvojena lista donatora. Osnivačka skupština sazvana je 30. januara 1856. u kući Dimitrija Načevića, a bili su prisutni Emanuil Vaskidovič, Georgi Vladikin i Hristaki Filčev.²⁵ Vođeni dubokim patriotskim osećanjima, odlučili su da daju donacije, svako prema svojim mogućnostima, da bi se osnovalo prvo bugarsko *čitalište*, koje je trebalo da bude i biblioteka i muzej; doneli su i odluku da pozovu druge mlade ljude koji gaje patriotska osećanja da im se pridruže.²⁶ Emanuil Vaskidovič darovao je svoju zbirku knjiga klasičnih pisaca, helenističkih, grčkih, slovenskih, srpskih – oko 800 knjiga. Sačuvan je i spisak četrdeset osnivača koji su dali od 100 do 4.000 groša, ukupno 37.409 groša.²⁷ U drugu knjigu upisana su četrdeset dva osnivača prvog čitališta, koja su dala 37.359 groša.²⁸

Osnivanje prvog bugarskog muzeja predstavljeno je u novinama *Turska* 1856. godine.²⁹ Navedeno je da su osnivači, njih četvorica, odlučili da pokažu svoju ljubav prema otadžbini tako što će darovati ono što mogu za obrazovanje naroda: ... *odlučili su da osnuju čitalište muzej, gde će se sakupljati knjige, rukopisi i starine.*³⁰ Prema memoarima V. Mančova, trebalo je da se ta zbirka prenese u veliki bugarski narodni muzej, u kojem bi bili sakupljeni

he published the first part of his work in three volumes called *Monuments of Bulgarian popular customs* in 1861.¹⁵

One of the most prominent investigators of Bulgarian relics, manuscripts and coins is the tradesman Stephan Penev Ahtar (1806-1860). He will take his place in Bulgarian history with his great discovery of one most important mediaeval manuscript: *The synodic of King Boril*.¹⁶ According to academician J. Trifonov, St. Ahtar was the *first Bulgarian archeologist*.¹⁷ Ahtar mainly investigates coins from the Second Bulgarian Kingdom. Living in its capital – Veliko Tarnovo, he was fully involved in the process of searching for coins from that period. According to Ognjana Mazdrakova-Chavdarova, Ahtar was encouraged to do this by Vasil Aprilov, because he started to search for Bulgarian coins in 1832.¹⁸ Stephan Penev Ahtar is among the first Bulgarians to have a private collection of historical monuments. He arranged it in his workshop in 1842 and thus presented it to his fellow-townsmen.¹⁹ Besides the rich collection of coins he also had a collection of manuscripts, chain mail, silver buckles with images of Tsarevec on them and many other unique objects.²⁰

There were also other private collections that appeared during the Revival period. One of the most famous is the collection of Hadžitoshevi of Vratza, one belonging to Stephan Zahariev from the village of Sestrimo, near Pazardjik, the collection of Atanas Dukiadi from Sliven, Georgi Bodlev from Ohrid, etc.²¹ Unfortunately their subsequent fate is not known. According to the *Dunav* newspaper, a private *anatomic* museum with taxidermy animals was opened in Russe in 1876.²² In Plovdiv, the Italian D. Tekela had a collection of bronze coins from the whole Balkan Peninsula.

The hard work of gathering materials during the first half of XIX century finally had success. On 30th of January 1856 the first Bulgarian museum was established at the community and library centre (*chitalishte*) in Svishtov.²³ Evidence of this is the documents preserved in the *chitalishte* to the present day.²⁴ The preparation for this important event started in 1855. After a subscription list for donations was passed through, a constituent assembly in the house of Dimitar Nakovich was called on the 30th January 1856. At this event Emanuil Vaskidovich, Georgi Vladikin, and Hristaki Filchov were also present.²⁵ Led by high patriotic feelings, *“these four people inflamed by their patriotism, decided to donate something,*

6

bugarski spomenici kulture s područja celog Balkanskog poluostrva, dokumenti na pergamentu, stari rukopisi i stari bugarski novac.³¹ Na taj način postavljeni su temelji prvog bugarskog čitališta muzeja, čiji je osnovni cilj bilo obrazovanje.³² Primljene su i prve donacije – E. Vaskidovič poklonio je staru rukopisnu knjigu, a V. Mančov liturgiju na pergamentu i nekoliko rukopisa. Pokloni su stigli i od novina *Carigradski vesnik*, Srpskog književnog društva i Ruskog konzulata u Ruseu. Godine 1859. muzej je posedovao trideset knjiga pisanih na pergamentu, pedeset rukopisa na papiru, nekoliko starih bugarskih novčića i druge starine.³³

Posebne zasluge za razvoj muzeja u Svištovu imao je *Nikolaj Pavlovič* (1835–1894).³⁴ Njegovo znanje o radu muzeja poticalo je od činjenice da je posetio muzeje u Rusiji, Minhenu, Drezdenu, Pragu, Beču. U saradnji s *Rakovskim*, izučavao je stari bugarski novac, a deset novčića prikazao je u svojoj publikaciji o *Asenovcima*, objavljenoj 1860. godine. *N. Pavlovič* se nastanio u Svištovu i tamo je izradio prvi muzejski nameštaj u Bugarskoj – vitrine u koje je bila smeštena zbirka novca muzeja u Svištovu.³⁵ Bio je vrlo ambiciozan i želeo je da se kulturna dobra prikupljaju u što većoj meri. Smatrao je da bi objavljivanje mesečnog časopisa *Български паметник* bilo vrlo korisno. Po *N. Pavloviču*, trebalo je da se časopis štampa i na bugarskom i na nemačkom jeziku, kako bi i stranci mogli da se upoznaju s bugarskim istorijskim spomenicima. Program časopisa objavljen je u novinama *Pravo* 1871. To je praktično uputstvo o sakupljanju istorijskih, arheoloških, etnoloških i umetničkih predmeta. Svoje znanje iz istorije talentovani bugarski umetnik pokazao je i na poznatim istorijskim slikama – na njima prikazuje ne samo vladare već i obične ljude, a likovi su često odeveni u bugarske narodne nošnje.

U istraživanjima bugarskih starina naročito su se isticali bugarski umetnici. *Stanislav Dospevski* (1846–1908) uradio je studiju o manastiru Bačkovu i ponudio je stari bugarski novac *Ermitažu*.³⁶ U toku studija u Petrogradu upoznao se s bogatstvom ruskih muzeja. Po povratku u Bugarsku posvetio se istraživanju antičkih i srednjovekovnih spomenika. *Georgi Dančov* (1846–1908) jeste još jedan bugarski umetnik iz perioda preporoda koji se posebno interesovao za narodne običaje i kulturu. Bio je blizak prijatelj *Vasila Levskog*, revolucionara i nacionalnog junaka, i *Najdana Gerova*, saradnika ruskog konzula u Plovdivu. Godine 1867. u Moskvi je predstavljena velika

*everyone according to his means, in order to establish a Bulgarian chitalishte, which is going to also be a library and a museum, then to invite other young people with patriotic feelings...*²⁶ Further in the document, representing the establishment of the *chitalishte*, it is written that *Emanuil Vaskidovich* “*donates his collection of books of classical writers – Hellenic, Greek, Slavonic, Serbian etc, approximately 800 volumes,*” as well as the list of the 40 founders, who gave from 100 to 4 000 *grosha*, altogether 37 409 *grosha*.²⁷ In another book are mentioned 42 founders of the *first chitalishte* and the sum is 37 359 *grosha*.²⁸

The establishment of the first Bulgarian museum was covered by the *Turkey*, newspaper, number 49 of 1856.²⁹ It states that there were four founders: “*The four of them together decided to show their love to the Fatherland, everybody to donate whatever he can for the education of the people... they decided to establish a chitalishte-museum, to collect books, old remains and manuscripts.*”³⁰ According to the memoirs of *V. Manchov* this collection was to be transferred to a nation-wide museum. Bulgarian monuments from the whole Balkan Peninsula, parchments, old manuscripts and Bulgarian coins had to be gathered in this museum.³¹ Thus were laid the foundations of the first Bulgarian *chitalishte-museum*, which had to “*educate the people*” as a basic goal.³² The first donations were received – *E. Vaskidovich* donated an old manuscript book, *V. Manchov* a liturgy on parchment and several manuscripts, presents were sent from the newspaper *Tcarigradski vestnik*, the Serbian literary association and the Russian consulate in Ruse. In 1859 the museum had 30 books written on parchment, 50 manuscripts written on paper, several old Bulgarian coins, and some other relics.³³

Special merits for the development of the museum in Svishtov belong to *Nikolay Pavlovich* (1835–1894).³⁴ His knowledge of museum work is due to the fact that he visited museums in Russia, Munich, Dresden, Prague, and Vienna. In cooperation with *Rakovski* he looked for old Bulgarian coins. He painted ten of these coins in his publication about *Asenovtci*, published in 1860. *N. Pavlovich* settled down in Svishtov and then made the first museum furniture in Bulgaria – a show case, in which is displayed the collection of coins from the museum in Svishtov.³⁵ He was very ambitious to enlarge the process of gathering monuments, which is why he decided that it would be very useful if a periodical *Български паметник* was published.

bugarska etnografska izložba.³⁷ G. Dančov je, na molbu N. Gerova, za tu izložbu naslikao četrdeset velikih tematskih slika na kojima su bile prikazane bugarske narodne nošnje. Nažalost, nijedna od tih slika nije sačuvana. Slika *Kolo* G. Dančova nalazila se u Narodnom etnografskom muzeju do 1944. godine ali je izgorela za vreme bombardovanja.³⁸ Otvaranju bugarske etnografske izložbe u Moskvi prisustvovali su ugledni naučnici F. I. Buslajev, S. M. Solovjov i I. Bogorov, a govor je održao R. Jinjifov, koji je u to vreme živeo u Moskvi. U ime Ruskog arheološkog društva pozdravni govor održao je S. M. Solovjov.

Dobrotvorno društvo *Prosvještenije* organizovalo je prvu bugarsku etnografsku izložbu autentičnog materijala 1873. godine u Konstantinopolju.³⁹ U tom društvu i biblioteci (čitalištu) u Konstantinopolju prikupljane su bugarske starine kako bi se osnovao bugarski narodni muzej. Godine 1867. T. Kusev je u Prilepu podsticao članove pomenutog društva i biblioteka iz raznih mesta na to da osnuju bugarski muzej, a on sam je priložio četiri stara srebrna novčića.⁴⁰ Bugari iz drugih delova zemlje takođe su počeli da šalju materijal u Konstantinopolj. Prikupljeni su narodne nošnje, ženske kape, predmeti iz svakodnevnog života, alat, poljoprivredno oruđe itd. Sakupljeni materijal, kao i vez Bugarki iz više gradova, bio je osnova bugarske izložbe koja je otvorena 29. aprila 1873. godine.⁴¹ O njoj se dosta pisalo u štampi, a njen uspeh mnoge je učvrstio u uverenju da bi izložbe poput te povećale narodno samopouzdanje Bugara i podstakle osnivanje narodnog muzeja.⁴²

Društva i biblioteke iz cele zemlje počeli su s još više entuzijazma da prikupljaju predmete i da osnivaju muzejske zbirke. Sava Dobroplodni obrazovao je zbirku arheoloških spomenika u Šumenu 1857. godine.⁴³ Posle izbacivanja vladike Venijamina Dobri Vojnikov otkupio je stare crkvenoslovenske knjige i tas za prikupljanje priloga. U saradnji sa V. Drumevom i P. Volovim, tražio je od građana da ustupe dokumente koji se odnose na zanatske esnafe i gradski ekonomski i kulturni život.⁴⁴

Godine 1856. osnovano je čitalište *Postojanstvo* u Lomu, a najaktivnija ličnost u njemu bio je K. Pišurka. Sa učiteljem N. Parvanovim bavio se istraživanjem istorijskih dokumenata, pisao je o narodnim običajima i oformio malu zbirku inkunabula i rukopisa.⁴⁵ Godine 1871. u Panagirištu je osnovano čitalište *Videlina*, čiji je glavni zadatak bilo prikupljanje starina. Godine 1871. u Velikom Trnovu osnovano je čitalište *Nadežda*. Prema

According to N. Pavlovich, it had to be published in Bulgarian and German in order for foreign people to be able to get acquainted with Bulgarian historical monuments. The programme of the future periodical was published in the *Право* newspaper in 1871. It is a practical guide for gathering historical, archeological, ethnographical, and art monuments. The talented Bulgarian artist put his knowledge of history into his famous historical paintings – he depicted not only the rulers but also ordinary people. The subjects of pictures were often expressed by the means of the national costumes in which the people were dressed.

The first Bulgarian secular artists were also among the most active investigators of Bulgarian relics. Stanislav Dospevski (1827-1877) made a study of the Bachkovski Monastery, and offered Bulgarian coins to the Hermitage.³⁶ During his study in St. Petersburg he got acquainted with the wealth of the Russian museums. When he returned to Bulgaria he devoted himself to investigating antique and mediaeval monuments. Another Bulgarian artist from the Revival period, who was especially interested in the customs of the people and their culture, was Georgi Dančov (1846-1908). He was a close friend of Vasil Levski (revolutionary – national hero) and collaborator of the Russian consul in Plovdiv – Nayden Gerov. In 1867 in Moscow a big Bulgarian ethnographical exhibition was displayed.³⁷ For this exhibition N. Gerov asked G. Dančov to paint 40 large subject pictures, in which beautiful Bulgarian folk costumes were depicted. Unfortunately, nowadays we do not have any of these originals from the exhibition. One of these paintings – *Horo* by G. Dančov - was kept in the National Ethnographical Museum until 1944, but it was burned during the bombings.³⁸ At the opening of the Bulgarian ethnographical exhibition in Moscow there were notable Slav scholars – Professor F. I. Buslaev and S. M. Soloviov. Dr Ivan Bogorov came from Bulgaria and Rayko Jinjifov, who lived in Moscow at that time, made a speech. On behalf of the Russian archeological association, S. M. Soloviov gave a welcoming speech to the organizers.

The Benefactor confraternity *Prosveshtenie* organized the first Bulgarian ethnographical exhibition with authentic material in Constantinople in 1873.³⁹ From as far back as 1873 it was suggested that the Community and library center (*chitalishte*) in Constantinople should become an initiator for gathering Bulgarian relics and for establishing a nationwide Bulgarian museum. In 1867 T. Kusev in

osnivačima, jedan od osnovnih njegovih zadataka bilo je sakupljanje starina radi osnivanja muzeja.⁴⁶

Najbogatija od svih muzejskih zbirki u doba preporoda bila je ona u Pazardžiku. Istoričar S. Zaharijev sakupljao je arheološke predmete, stari novac, rukopise i dokumente. Ta zbirka bila je sređena, a svi predmeti bili su opisani u šezdeset dosijea. Nakon smrti S. Zaharijeva materijal je predat poglavaru bugarske ckrve u Konstantinopolju. Uoči oslobođenja u Razgradu je ustanovljena arheološka zbirka pod upravom učitelja A. Javaševa.⁴⁷ Osnivanje prvog bugarskog muzeja podstaklo je proučavanje bugarske istorije i spomenika, što je otkrilo snagu srednjovekovne bugarske države. Našim prethodnicima bio je potreban taj povratak u religijsku prošlost srednjovekovnog Bugarskog carstva kao patriotski impuls da se probude radi potreba naroda za vreme otomanske vladavine bugarskom zemljom.

U XVIII i XIX veku bugarski narod nije imao svoju državu, ali je uspeo da stvori jedinstvene bugarske kulturne institucije, svojevrsne domove kulture i biblioteke – *čitališta*. Osnovni njihov zadatak bila je zaštita i popularizacija knjiga na bugarskom jeziku (rukopisnih i štampanih), a, pored toga, i stvaranje muzejskih zbirki i očuvanje svedočanstava o srednjovekovnim običajima.

Očuvanje jezika i pravoslavne vere bilo je osnov opstanka bugarskog naroda tokom pet vekova otomanske vladavine. Sveti Ćirilo i Metodije stvorili su 855. godine bugarsku azbuku. Hrišćanstvo je prihvaćeno u Bugarskoj za vreme vladavine Borisa I (852–889). Nastanak bugarskih književnih škola za vreme vladavine Simeona I (893–927) učinio je da Bugarska postane centar književnosti pravoslavnih slovenskih naroda.

Srednjovekovne književne i kulturne tradicije nastavile su se u doba bugarskog preporoda. Najveći dokaz za to jeste osnivanje Bugarske akademije nauka 1869.⁴⁸ S obzirom na stranu vladavinu u Bugarskoj, Bugarska akademija nauka osnovana je u Rumuniji, u Braili. U članu 6 Statuta stoji da je jedan od osnovnih njenih ciljeva postepeno stvaranje zbirke bugarskih i inostranih knjiga i rukopisa, to jest stvaranje kabineta stare knjige, pored biblioteke.⁴⁹ *Konstantinu Jirečeku* (1854–1918), mladom češkom naučniku, ta ideja veoma se dopala. U njegovom pismu koje je pročitano na godišnjem sastanku Bugarske akademije nauka 1872. godine navedeno je da treba da se osnuje spremište za knjige i muzej u kojem bi se čuvale bugarske starine.⁵⁰

Prilep encouraged members of the community and library centers to establish a Bulgarian museum. For this purpose he sent them four old silver coins.⁴⁰ Bulgarians from other parts of the country also began to send material to be preserved in the community and library centre in Constantinople. This material comprised folk costumes, woman's headgear, objects from daily life, tools, agricultural stock, etc. The collected materials as well as the needlework of Bulgarian women from over ten towns were kept in the basis of the Ethnographical exhibition, opened on 29th of April 1873.⁴¹ It had a wide response in periodicals at that time. The success of the exhibition strengthened the belief of many people that exhibitions like this would increase the national self-confidence of the Bulgarians and would provoke the establishment of a National museum.⁴²

The community and library centers in the whole country participated in the gathering and creation of museum collections even more enthusiastically. Immediately after Svishtov Sava Dobroplodni created a collection of archeological monuments in Shumen in 1857.⁴³ After the extrusion of bishop Veniamin, Dobri Voynikov bought up old ecclesiastical-Slavic books and church plate. With the cooperation of V. Drumev and P. Volov the citizens were asked to give documents for the guilds and the whole economic and cultural life in the town.⁴⁴

In 1856 the *Postojanstvo* community and library center – *čitalishte* was established in Lom. The most active figure there was Krastio Pishurka. Together with the teacher N. Parvanov he investigated for historical documents, wrote down national folklore and created a small collection of incunabular books and manuscripts.⁴⁵ In 1871 in Panagjurishte was established the community and library center – *chitalishte Videlina*. The main activity there was the gathering of relics. In 1871 the *Nadejda* community and library center – *chitalishte* was established in Veliko Tarnovo. According to its founders, one of its main tasks was gathering relics in order to establish a museum.⁴⁶

The richest of all museum collection in the community and library centres during the Revival period was one in Pazardjik. The local historian St. Zaharijev gathered archeological monuments, coins, manuscripts and documents. All of them were arranged and described in 60 files. After his death all of the materials were given to the Bulgarian Exarchate in Constantinople. On the eve of the Liberation in Razgrad an archeological

Po okončanju rusko-turskog rata 1878–1879. godine Kneževina Bugarska ponovo je postala nezavisna država. Pojedini delovi zemlje imali su različit status u okviru Otomanskog carstva. Takozvana Istočna Rumelija (južna Bugarska) bila je autonomna oblast, dok su druge teritorije bile pod otomanskom upravom.

Dostignuća epohe preporoda u oblasti očuvanja i izlaganja bogatog kulturnog i istorijskog nasleđa bila su osnova na kojoj je utemeljena ideja o bugarskom muzeju u periodu posle oslobođenja. Mnoge istaknute ličnosti iz doba preporoda koje su umnogome doprinele očuvanju istorijskih spomenika dobile su tada državne funkcije i aktivno su učestvovala u političkom i javnom životu Bugarske i Južne Rumelije. One su uticale i na stvaranje novih institucija kulture – narodnih

collection was established under the guidance of the local teacher, A. Yavashev.⁴⁷ The establishment of the first Bulgarian museum stimulated the study of Bulgarian history and monuments, revealing the power of the Mediaeval Bulgarian country, prospering for centuries on end between the Byzantium and the Empire of the Franks. Our predecessors needed this return to the glorious past of the Mediaeval Bulgarian Kingdom as a patriotic impulse to awaken the need for a national state during the foreign Ottoman rule of the Bulgarian lands.

During the XVIII and XIX centuries the Bulgarian people had no national state, but they succeeded in establishing unique Bulgarian cultural institutions *chitalishte*– community and library centers. The first task of these centers was the conservation and popularization of books in Bulgarian (manuscript and printed). Secondly, the museum collections preserved historical evidence of the mediaeval state tradition.

The preservation of the language and the Orthodox faith formed the basis of the survival of the Bulgarian nation during the period of five centuries of Ottoman rule. In 855 St. Cyril and Methodius created the Bulgarian alphabet. Christianity was accepted in Bulgaria during the rule of prince Boris I (852-889). It spread the Bulgarian language. The establishment of the Bulgarian school of literature during the rule of Simeon I (893-927) turned Bulgaria into a center of literature for all Orthodox Slavonic people.

The mediaeval literary and cultural traditions were continued during the Bulgarian Revival. The greatest evidence for this is the establishment of the Bulgarian Academy of Science in 1869.⁴⁸ Because of the foreign rule in Bulgaria it was established in Romania in Braila. Article 6 of its Statute states that one of the main aims of the Bulgarian Academy of Science was to make gradually a collection of different Bulgarian and foreign books, manuscripts that would help make up an old cabinet, next to the library.⁴⁹ The Czech Slav scholar doctor Konstantin Irechek (1854-1918) liked this idea very much. In his letter to the Annual Meeting of the Bulgarian Academy of Science in 1872 he wrote that a book depository and a museum had to be established, in which Bulgarian relics were to be gathered and preserved.⁵⁰

As a result of the successful Russian-Turkish War during 1878-79 the Principality of Bulgaria again

biblioteka s muzejima u Sofiji i Plovdivu. Razrađeno je i novo zakonodavstvo koje se odnosilo na zaštitu starina i koje je utvrdilo preduslove njihovog očuvanja za buduće generacije.

U doba privremene ruske vlade učinjeni su prvi koraci ka osnivanju državnog muzeja. Guverner Sofije V. V. Alabin, uz podršku Marina Drinova, koji je bio na čelu Odeljenja za narodno obrazovanje, pokrenuo je 8. novembra 1878. godine osnivanje sofijske javne biblioteke.⁵¹ Bilo je predviđeno da se u okviru te biblioteke osnuje i muzej u kojem bi se sakupljale i čuvale pronađene starine. Narodna biblioteka s muzejom zvanično je osnovana 5. maja 1879. godine. Prvi direktor muzeja bio je G. Kirkov, koji je kasnije postao direktor Državne štamparske kuće i Kartografskog instituta. Nakon njega, do 1892. godine, mesto direktora zauzimali su Konstantin Jireček, Petko Slavejkov i V. D. Stojanov.⁵²

Važnu ulogu u uspostavljanju Narodnog muzeja kao samostalne institucije 1892. godine imao je Prvi bugarski poljoprivredno-industrijski sajam u Plovdivu.⁵³ Georgi Jirkov, tadašnji ministar obrazovanja, odlučio je da odvoji muzej od biblioteke. Tada su otkupljeni eksponati koji su se nalazili u Paviljonu lepih umetnosti na sajmu i osnovano je Umetničko odeljenje muzeja. Prirodnjačka zbirka data je Univerzitetu u Sofiji. Tako su u Narodnom muzeju 1893. godine postojale tri odvojene zbirke: zbirka starina, etnografska i numizmatička zbirka.⁵⁴

Prvi direktor samostalnog Narodnog muzeja bio je *Vaclav Dobruski* (1856–1916), Čeh, koji je ostao na tom položaju do 1910. godine. U zbirkama Narodnog muzeja nalazila su se 343 umetnička predmeta i spomenika kulture, kao i 2 357 novčića.⁵⁵ Proširenju sakupljačkog posla doprinelo je izdavanje *Zbornika narodnih umotvorina, književnosti i nauke* 1889. godine; uglavnom je sakupljan etnografski materijal. U prvom članku u zborniku nalazio se apel za spasenje starina i muzejskih predmeta osuđenih na nestajanje. U četvrtoj knjizi otpočelo se sa objavljivanjem crnobelih i kolor reprodukcija i skica narodnih nošnji, seoskih kuća, itd.

U doba privremene ruske vlade u Plovdivu su osnovani biblioteka i muzej. Cirkularnim pismom direktora Ministarstva obrazovanja I. Grujeva osnovan je Muzej starina.⁵⁶ U cirkularnim pismima Ministarstvu obrazovanja od 1880. do 1883. godine nedvosmisleno se govori o *regionalnom*

became an independent country. The remaining parts of the country had different status within the limits of the Ottoman Empire. The so-called Eastern Roumelia (Southern Bulgaria) was an autonomous district and the rest of the territories were under Ottoman rule. The achievements of the Bulgarian Revival in the sphere of preservation and exhibition of the rich cultural and historical heritage formed the basis on which was developed the idea for a Bulgarian museum in the period after the Liberation. Most of the Revival figures, who contributed a lot for the preservation of the historical remains, obtained state and administrative posts and they participated actively in the political and public life of the Municipality of Bulgaria and Eastern Roumelia. Thus they contributed to the establishment of new cultural institutions – National Libraries with museums in them in Sofia and Plovdiv. They also contributed to the elaboration of new legislation, protecting the relics and establishing preconditions for their preservation for future generations.

During the contemporary Russian Government the first steps were made toward the establishment of a state museum. On 8th November 1878 the Governor of Sofia V. V. Alabin with the support of Marin Drinov, head of the Department for national education, initiated the establishment of Sofia Public Library.⁵¹ It was supposed that a museum would be established within its ambit, in which newly found relics would be gathered and preserved. On 5th May 1879 the National Library and Museum was officially established. Its first Director was Georgi Kirkov, later Director of the State Printing House and of the Cartographic Institute. The next individuals who took the post of director until 1892 were Dr Konstantin Ireček, Petko Slaveykov and V. D. Stoyanov.⁵²

The first Bulgarian agricultural-industrial fair in Plovdiv played an important role in the separation of the National Museum as an independent cultural institute in 1892.⁵³ The Minister of Education at that time, Georgi Jivkov, decided to separate the Museum from the Library. The exhibits from the Pavilion for Fine arts at the fair were bought and thus was established the Art Department of the Museum. The collection of natural-history objects was given to Sofia University. Thus in the National Museum in 1893 there were three independent collections: ancient, ethnographical and numismatic.⁵⁴

muzeju, uz preporuku da u tom muzeju treba da budu različiti predmeti – stari i novootkriveni. Regionalna biblioteka s muzejom zvanično je otvorena u septembru 1882. godine.⁵⁷ Muzej je u početku obuhvatao tri odeljenja – arheološko, numizmatičko i odeljenje rukopisa. Naredne godine odeljenje rukopisa premešteno je u biblioteku.

U Bugarskoj su devedesetih godina XIX veka postojala dva tipa muzeja: centralno-državni (poznat kao Narodni muzej) i lokalno-javni (domovi kulture i biblioteke, školske zbirke koje su kasnije prerasle u gradske muzeje). Brzom porastu broja osnovanih lokalnih muzeja krajem XIX i početkom XX veka doprinela su *arheološka društva* i arheološka iskopavanja koja su obavljena u zemlji. Naučnom izučavanju arheoloških spomenika umnogome su doprinele ekspedicije Ruskog arheološkog instituta iz Istanbula.⁵⁸ U saradnji s najboljim bugarskim stručnjacima tog vremena došlo se do vrlo važnih istorijskih otkrića.

Ekspedicije Ruskog arheološkog instituta nastavile su da istražuju srednjovekovnu bugarsku istoriju. Bogat sakupljeni arheološki materijal predat je Narodnom muzeju, a deo materijala lokalnim muzejima i muzejskim zbirkama.

Bugarska arheološka škola imala je malo obrazovanih profesionalaca, ali su, uz podršku velikog broja entuzijasta, sprovedena mnoga istraživanja. Najznačajniji među takvim entuzijastima bili su Vasil Zlatarski i češki naučnici braća Hermangild i Karel Škorpil. U mnogim gradovima obrazovana su arheološka društva, a ona su stvarala svoje muzejske zbirke. Najaktivnije društvo delovalo je u Varni na Crnom moru. Glavni doprinos početku rada muzeja u tom gradu dali su braća Hermangild i Karel Škorpil.

Tradicija rada bugarskih muzeja iz perioda preporoda nastavljena je posle oslobođenja. Zato su novi muzeji u Bugarskoj u XIX veku uglavnom osnivani uz narodne univerzitete i biblioteke, koji su imali podršku nastavnika. Isti entuzijasti aktivno su radili u arheološkim društvima. Tako su se postepeno osnivale nove kuturne institucije – lokalni muzeji. Veći deo takvih muzeja ostao je u okvirima muzejskih zbirki u narodnim univerzitetima i bibliotekama, ali su se neki proširili i bez pomoći države postali nezavisni gradski muzeji.

The first Director of the National Museum was the Czech Vaclav Dobruski (1858-1916), who had this post until 1910. There were 343 monuments and art objects in the collections of the newly established National museum, as well as 2,357 coins.⁵⁵ The published Collection of folklore, science and literature contributed to the enlargement of gathering work in the country from 1889. Mainly ethnographical and folklore materials were gathered in it. In the very first article of the Collection there was an appeal for the salvation of the relics and museum objects doomed to extinction. From the forth volume, reproductions of national costumes, village houses etc were started, printed in black and white, and in colour.

During the rule of the contemporary Russian Government in Plovdiv a library and a museum were established.⁵⁶ With a circular letter from the Director of the Ministry of Education Y. Gruev at the Department of Ministry of Education, a Museum of relics was established. Circular letters to the Department of Ministry of Education from the beginning of 1880 till the end of 1883 unambiguously wrote about this *Regional Museum*, recommending that there should be different monuments – old and newly discovered. The official opening of the Regional Library and museum took place in September 1882.⁵⁷ Initially the Museum had three departments – archeological, numismatic and manuscript. The next year the manuscript department with its rich collection of old manuscripts was transferred to the library.

There were two types of museums in Bulgaria during the 1890s: central-state (known as National Museums) and local-public (community and library centers, school collections that developed later into town museums). Archeological Associations and archeological excavations contributed to the fast growth of the establishment of local museums at the end of the XIX century and the beginning of the XX century, carried out in the country. A lot the expeditions of the Russian Archeological Institute in Constantinople contributed to the scientific research of the archeological monuments.⁵⁸ In cooperation with the best Bulgarian specialist from that time very important historical discoveries were made. The expeditions of the Russian Archeological Institute carried forward the investigation of mediaeval Bulgarian history. The gathered rich archeological material was given to the National museum and part of it to the local museums and museum collections.

Novo zakonodavstvo u oblasti očuvanja bugarskih starina podstaklo je istraživanja svih pokretnih i nepokretnih kulturnih spomenika. Tako su krajem XIX veka objavljeni prvi naučni programi za istraživački rad.

Rad bugarske zajednice posle oslobođenja uglavnom je bio posvećen očuvanju kulturnih spomenika. Nova bugarska država razvila je privremeno zakonodavstvo, a ono je bilo osnova za obrazovanje ustanova koje se bave istraživanjem i očuvanjem istorijskih spomenika i spomenika kulture. Narodni muzej bio je metodološki centar koji je pomagao svim lokalnim muzejima u njihovom praktičnom radu u oblasti istraživanja i čuvanja kulturnih dobara. Nije postojala mogućnost za osnivanje velike muzejske mreže pošto finansijska sredstva dobijana od države nisu bila dovoljna. Bez obzira na tu činjenicu, u većini gradova i u nekim selima osnovani su muzeji i muzejske zbirke.

Rad muzeja počeo je u doba preporoda, najpovoljnijeg perioda u intelektualnom životu našeg naroda. Osnovnu podršku pružila su im čitališta, tipični bugarski kulturni fenomen, a ona i danas pomažu istoričarima u istraživačkom radu. Najvažniji zadatak narodnih univerziteta i biblioteka, kao i njima pridodatih muzejskih zbirki, bila je afirmacija bugarske narodne svesti. Sve ugledne ličnosti doba preporoda bile su uključene u istraživanje, očuvanje i popularizaciju bugarskih starina.

Interesovanje za bugarske starine nastavilo se i posle oslobođenja (1878. godine). Ideja o bugarskom muzeju vrlo brzo se razvijala krajem XIX veka. U to vreme počela su redovna arheološka iskopavanja. Osnivanje prvog državnog muzeja bilo je oslonac muzejskom radu u zemlji. U muzejima su radili mnogi profesionalci i entuzijasti koji su slobodno vreme provodili u istraživanju prošlosti. Tako je muzejski rad u Bugarskoj krajem XIX veka bio zastupljen u celoj zemlji i razvijao se veoma brzo.

¹ М. В. Арнаудов, Априлов. *Живот, дейност, съвременници (1789–1847)*, С. 1971, 465.

² Ж. Въжарова, *Руските учени и българските старини*, С. 1960, 52.

³ Арнаудов, *nav. delo*, 5.

⁴ *Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам. Историко-критическая изыскания Юрия Венелина I*, Москва 1829.

⁵ В. Априлов, *Денница новоболгарского образования*,

The Bulgarian Archeological School had very few well-educated professionals, but with the support of many enthusiasts a lot of expeditions were carried out. The most important contributors for the further archeological excavations were Vasil Zlatarski and Czech scientists – the brothers Hermengild and Karel Shkorpil. Archeological associations and museum collections within them were established in many other towns as well. One of the associations with the best activities was that in the town of Varna at the seaside of the Black Sea. The main contribution for the beginning of the museum work in that town was made by the brothers Hermengild and Karel Shkorpil.

The traditions of the Bulgarian museum work from the Revival period were continued after the Liberation. That's why the newly established museums in Bulgaria in XIX were mainly at the library and community centers, with the support of the teachers. The same enthusiasts led the active work of Archeological Associations. Thus new cultural institutions were gradually established – the local museums. The greater part of them remained museum collections at the library and community centers, but some grew and even become independent city museums without the help of the state.

The new legislation in the sphere of preservation of Bulgarian relics encouraged the further investigation of all movable and immovable monuments. That's why at the end of XIX century the first scientific programmes for investigation work were published. The work of the Bulgarian community after the liberation was devoted mainly to the preservation of monuments. The New Bulgarian State developed contemporary legislation, which was the basis for the establishment of institutions for the investigation and preservation of the historical and cultural monuments. The National Museum was the methodological centre that had to help all local museums in their practical work of investigation and preservation of monuments. There was no opportunity for the establishment of a large museum network, because the financial resources given by the State were not enough. Despite this, most towns and some of villages established museums and museum collections.

The beginning of museum work in Bulgaria was during the Revival period, the most beneficial period in the intellectual life of our nation. One of its basic supports was the community and library centers – chitalishte a typical Bulgarian

Одесса 1841, 54.

⁶ Арнаудов, *nav. delo*, 289.

⁷ *Българския грамоты, сборанныя, переведенныя на русский язык и объясненныя Васиём Априловым*, Одесса 1845.

⁸ Ю. Венелин, *Влахо-българския или дако-славянския грамоты*, М. 1840.

⁹ *Българска възрожденска интелигенция*, *Енциклопедия*, С. 1988, 459.

¹⁰ В. Трайков, *Георги Стойков Раковски. Биография*, С. 1974, 61.

¹¹ *Показалец или ръководство как да ся изискват и издирят най-стари чърти нашего бития, языка, народопоколения, старого ни правления, славнаго ни прошествия и проч. от Г. С. Раковскаго. Чяст първа*, Одесса 1859, 144.

¹² Т. Силяновска, *Основи на музеезнанието*, С. 1972, 151.

¹³ Р. Змеев, *Българското краезнание*, С. 1993, 14.

¹⁴ К. Възвъзова-Каратеодорова, *Отношението на Раковски, Каравелов, Левски и Ботев към ръкописите и архивите*, С. 1967, 133.

¹⁵ Л. Каравелов, *Памятники народного быта болгарь I*, Москва 1861, 324.

¹⁶ О. Маждракова-Чавдарова, *Възрожденецът Стефан Пенев Ахтар*, С. 1985, 102.

¹⁷ *Isto*, 97.

¹⁸ *Isto*.

¹⁹ Т. Минчева, *Основоположниците на музейното дело във Велико Търново, и: История на музеите и музейното дело в България – Доклади и съобщения от Национална*

cultural phenomenon that even nowadays help local historians in their research work. The community and library centers and the arising museum collections attached to them had one main task – affirmation of the Bulgarian national consciousness. All prominent Revival figures were engaged with the investigation, preservation and popularization of the Bulgarian relics.

The interest in Bulgarian relics continued also in the period after the Liberation (1878). The idea for a Bulgarian museum developed very fast at the end of XIX century. At that time regular archaeological excavations started. The establishment of the first state museums was the mainstay of the museum work in the country. Many professionals and enthusiasts worked at these museums, sacrificing their free time in order to carry out research of the past. Thus museum work in Bulgaria at the end of XIX century had a nation-wide character and developed very fast.

¹ Арнаудов, М. В. Априлов. Живот, дейност, съвременници (1789-1847). С., 1971, с. 465

² Въжарова, Ж. Руските учени и българските старини. С., 1960, с. 52

³ Арнаудов, М. Цит. съч., с. 5

⁴ Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам. Историко-критическия изыскания Юрия Венелина, т. I, Москва, 1829

⁵ Априлов, В. Денница новобългарскаго образования. Одесса, 1841, с.54

⁶ Арнаудов, М. В. Цит. съч., с. 289

⁷ *Българския грамоты, сборанныя, переведенныя на русский язык и объясненныя Васиём Априловым*. Одесса, 1845

⁸ Венелин, Ю. Влахо-българския или дако-славянския грамоты. М., 1840

⁹ *Българска възрожденска интелигенция*. Енциклопедия. С., 1988, с. 459

¹⁰ Трайков, В. Георги Стойков Раковски. Биография. С. 1974, с. 61 и сл.

¹¹ *Показалец или ръководство как да ся изискват и издирят най-стари чърти нашего бития, языка, народопоколения, старого ни правления, славнаго ни прошествия и проч. от Г.С.Раковскаго. Чяст първа*. Одесса, 1859, 144 с.

¹² Силяновска, Т. Основи на музеезнанието. С.,1972, с. 151 и сл.

¹³ Змеев, Р. Българското краезнание. С., 1993, с. 14

¹⁴ Възвъзова - Каратеодорова, К. Отношението на Раковски, Каравелов, Левски и Ботев към ръкописите и архивите. С., 1967, с. 133 и сл.

¹⁵ Каравелов, Л. *Памятники народного быта болгарь*. Кн. I. Москва, 1861, 324 с.

¹⁶ Маждракова - Чавдарова, О. *Възрожденецът Стефан Пенев Ахтар*. С., 1985, с. 102

¹⁷ IBID, с. 97

13

научна конференция (Плевен, 27–28 март 2003), Плевен 2003, 130.

²⁰ Маждракова-Чавдарова, *Възрожденецът Стефан Пенев Ахтар*, 110.

²¹ О. Маждракова-Чавдарова, *Засилване на интереса на българското възрожденско общество към родните старини (30-те – 50-те години на XIX в.)*, *Studia balkanica* 22, Култура и общество II, С. 1994, 218.

²² Дунав 1076, год. XII, 6. jun 1876.

²³ В. Джонев, *Към въпроса за зараждането на музейното дело в България*, и: *Юбилеен сборник 100 години народно читалище в Свищов*, С. 1957, 317.

²⁴ Б. Чешмиров, *Читалището преди Освобождението*, и: *Юбилеен сборник на читалището „Еленка и Кирил Д. Аврамови“ в гр. Свищов*, izdanje čitališta, Свищов, 24. maj 1931, 45.

²⁵ С. Чилингиров, *Възраждането чрез читалищата*, и: *1000 години България*, С. 1928, 667.

²⁶ Учредителен протокол на Свищовското читалище, и: *Юбилеен сборник на читалището „Еленка и Кирил Д. Аврамови“ в гр. Свищов*, 83.

²⁷ *Isto*, 83–84.

²⁸ *Isto*, Приложение IV. Тефтеръ, 100–101.

²⁹ Турция 49, год. II, 11. jun 1856.

³⁰ Чешмиров, *nav. delo*, 45.

³¹ В. Манчов, *Няколко думи за свищовското читалище*, в-к Народ 17, 31. mart 1879.

³² *Устав на българското читалище в Свищов. Русчюк 1869*, и: *Юбилеен сборник на читалището „Еленка и Кирил Д. Аврамови“ в гр. Свищов*, 97.

³³ Г. Христов, *Музейни сбирки при читалищата*, и: *Музеи и паметници на културата I*, 1968, 53.

³⁴ Силяновска, *nav. delo*, 155 i dalje.

³⁵ Б. Джонев, *Към въпроса за зараждането на музейното дело в България. Паметници на културата и музеи*, и: *Музеи и паметници на културата IV*, 1957, 12.

³⁶ Силяновска, *nav. delo*, 157.

³⁷ *Isto*, 159.

³⁸ Хр. Вакарелски, Г. Данчов, *един живописец на българския бит в миналото*, в-к Зора, 13. oktobar 1940.

³⁹ Право 14, 18. jun 1873.

⁴⁰ Македония 12, год. I, 18. februar 1867.

⁴¹ Независимост 43, год. III, 14. jul 1873.

⁴² Читалище 10, год. IV, 15. maj 1874.

⁴³ Д. Лечев, *Исторически бележки за Шуменския край и музейното дело*, и: *100 години Исторически музей Шумен*, Варна 2004, 9.

⁴⁴ Г. Джумалиев, *Исторически очерк за библиотеката при читалище „Д. Войников“ 1856–1956. Юбилеен сборник 100 години народно читалище „Д. Войников“ в Коларовград 1856–1956*, С. 1956, 61.

⁴⁵ П. Апостолов, *Поява и развитие на читалище „Постоянство“ в гр. Лом*, и: *Юбилеен сборник по случай 100 години културен живот в Лом*, С. 1961, 67.

⁴⁶ Хр. Нурков, *Сто и десет години музей – 1871–1981 г. във Велико Търново*, и: *110 години музей във Велико Търново. Информационен бюлетин*, ОНС – В. Търново 1981, бр. 3, 3.

⁴⁷ *Isto*.

⁴⁸ М. Арнаудов, *Българското книжовно дружество в Браила 1869–1876*, С. 1966, 12.

⁴⁹ *Устави на Българската академия на науките 1869–1984*, С. 1989, 16.

⁵⁰ *Документи за историята на Българското книжовно*

¹⁸ IBID

¹⁹ Минчева, Т. *Основоположниците на музейното дело във Велико Търново*. В: “История на музеите и музейното дело в България” – Доклади и съобщения от Национална научна конференция (Плевен, 27-28 март 2003). Плевен, 2003, с. 130

²⁰ Маждракова - Чавдарова, О. *Възрожденецът...*, с. 110

²¹ Маждракова - Чавдарова, О. *Засилване на интереса на българското възрожденско общество към родните старини. (30-те – 50-те години на XIX в.)* Институт за балканистика. *Studia balkaniska*. 22. Култура и общество П. С., 1994, с. 218

²² Дунав, бр. 1076, год. XII, 6 юни 1876

²³ Джонев, В. *Към въпроса за зараждането на музейното дело в България*. В: *Юбилеен сборник 100 години народно читалище в Свищов*. С., 1957, с. 317

²⁴ Чешмиров, Б. *Читалището преди Освобождението*. В: *Юбилеен сборник на читалището “Еленка и Кирил Д. Аврамови” в гр. Свищов*. Издание на читалището, 24 май 1931 г., с. 45

²⁵ Чилингиров, С. *Възраждането чрез читалищата*. В: 1 000 години България. С., 1928, с. 667

²⁶ Учредителен протокол на Свищовското читалище. В: *Юбилеен сборник на читалището “Еленка и Кирил Д. Аврамови” в гр. Свищов*. Издание на читалището, 24 май 1931 г., с. 83

²⁷ IBID, с. 83-84

²⁸ IBID, Приложение IV. Тефтеръ. с. 100-101

²⁹ Турция, бр. 49, год. II, 11 юни 1856

³⁰ Чешмиров, Б. *Цит. съч.*, с. 45

³¹ Манчов, В. *Няколко думи за свищовското читалище*, в-к Народ, бр. 17, 31 март 1879

³² *Устав на българското читалище в Свищов. Русчюк, 1869*. В: *Юбилеен сборник на читалището “Еленка и Кирил Д. Аврамови” в гр. Свищов*. Издание на читалището, 24 май 1931 г., с. 97

³³ Христов, Г. *Музейни сбирки при читалищата*. *Музеи и паметници на културата*, кн. 1, 1968, с. 53

³⁴ Силяновска, Т. *Цит. съч.*, с. 155 и сл.

³⁵ Джонев, Б. *Към въпроса за зараждането на музейното дело в България. Паметници на културата и музеи /по-късно - Музеи и паметници на културата/, кн. 4, 1957, с. 12*

³⁶ Силяновска, Т. *Цит. съч.*, с. 157

³⁷ IBID, с. 159

³⁸ Вакарелски, Х р. Г. Данчов, *един живописец на българския бит в миналото*, в-к Зора, 13 октомври 1940

³⁹ Право, бр. 14, 18 юни 1873

⁴⁰ Македония, бр. 12, год. I, 18 февруари 1867

⁴¹ Независимост, бр. 43, год. III, 14 юли 1873

⁴² Читалище, бр. 10, год. IV, 15 май 1874

⁴³ Лечев, Д. *Исторически бележки за Шуменския край и музейното дело*. В: *100 години Исторически музей Шумен*. Варна, 2004, с. 9

⁴⁴ Джумалиев, Г. *Исторически очерк за библиотеката при читалище “Д.Войников” 1856-1956. Юбилеен сборник 100 години народно читалище “Д.Войников” в Коларовград 1856-1956*. С., 1956, с. 61

⁴⁵ Апостолов, П. *Поява и развитие на читалище “Постоянство” в гр. Лом*. Юбилеен сборник по случай 100 години културен живот в Лом. С., 1961, с. 67

⁴⁶ Нурков, Хр. *Сто и десет години музей – 1871-1981 г. във Велико Търново*. В: *110 години музей във Велико Търново. Информационен бюлетин*, ОНС – В.Търново,

дружество в Браила, С. 1958, 282.

⁵¹ В. Йорданов, *Как са възникнали нашите музеи*, Годишник на Народния музей за 1926–1931 г., т. V, С. 1933, 317 i dalje.

⁵² *Водач за Народния музей в София, С. 1923, 3.*

⁵³ З. Радонов, *Някои моменти около създаването и първоначалната дейност на Народния археологически музей в София, Музеи и паметници на културата 2, 1968, 14 i dalje.*

⁵⁴ *Водач за Народния музей в София, 8.*

⁵⁵ *Isto, 9.*

⁵⁶ *Марица 161, 15. februar 1880.*

⁵⁷ З. Радонов, *За възникването и началната дейност на Народния археологически музей в Пловдив (1879-1944), Музеи и паметници на културата 2, 1970, 35.*

⁵⁸ ЦДА, ф. 177, оп. 1, а.е. 342, л. 97.

1981, бр. 3, с. 3

⁴⁷ IBID

⁴⁸ *Арнаутов, М.* Българското книжовно дружество в Браила 1869-1876. С., 1966, с. 12

⁴⁹ *Устави на Българската академия на науките 1869-1984.* С., 1989, с. 16

⁵⁰ *Документи за историята на Българското книжовно дружество в Браила. С., 1958, с. 282*

⁵¹ *Йорданов, В.* Как са възникнали нашите музеи, Годишник на Народния музей за 1926-1931 г., т. V, С., 1933, с. 317 и сл.

⁵² *Водач за Народния музей в София. С., 1923, с. 3*

⁵³ *Радонов, З.* Някои моменти около създаването и първоначалната дейност на Народния археологически музей в София. Музеи и паметници на културата, кн. 2, 1968, с. 14 и сл.

⁵⁴ *Водач..., с. 8*

⁵⁵ IBID, с. 9

⁵⁶ *Марица, бр. 161, 15.02.1880*

⁵⁷ *Радонов, З.* За възникването и началната дейност на Народния археологически музей в Пловдив (1879-1944). Музеи и паметници на културата, 1970, кн. 2, с. 35

⁵⁸ ЦДА, ф. 177, оп. 1, а.е. 342, л. 97

